

Suomalaisen naisliiton kirjasia.

NAISET JA VAALIT

Muutamia käytännöllisiä ohjeita
vaaleja valmisteleville naisille.

Puolueettomalta kannalta esittänyt

Helle Cannelin

Helsingissä 1920
Helsingin Uusi Kirjapaino Osakeyhtiö

SISÄLLYS.

	Siv.
Tämän kirjasen tarkoituksesta	3
Naisten omat vaaliliitot	4
Naisten toiminta puoluejärjestöissä	7
Edustajaehdokkaiden määrääminen	9
Ehdokkaiden asettaminen listoille	13
Valitsijayhdistysten perustaminen	20
Äänestäjiin kohdistuva agitatio	22
Äänestys	24
Vaalin tulosten laskeminen	25
Missä vaalipiireissä kannattaa parhaiten toimia?	26
Eri valtiopäiville valittujen naisedustajien lukumäärä	29
Kirjallisuutta	30
Eräitä lausuntoja naisedustajien merkityksestä	30

TÄMÄN KIRJASEN TARKOITUKSESTA.

Eduskunnan naisjäsenten lukumäärän lisääminen on aina ollut naisjärjestöjemme harrastuksen esineenä ja jatkuvasti on koetettu toimia tämän päämäärän hyväksi. Syyt siihen, että naisten vaalitoiminnalla on ollut verrattain vähän menestystä, ovat monet ja niistä on tärkein tietysti se, etteivät naisvalitsijoiden suuret joukot ole heränneet huomaamaan oman edustuksen merkitystä, sillä olisihan heillä äänestyslipuissaan yllin kyllin valtaa sen vahvistamiseen. Mutta useasti on myös havaittu, että tottumattomuus itse vaalitoiminnan käytännöllisiin järjestelytöihin on aiheuttanut erehdyksiä ja että yleensä käsitykset parhaimmista mahdollisista menettelytavoista eivät ole vakiintuneet, jonka vuoksi toimivienkin naisten työ monesti on muodostunut heikoksi ja hapuilevaksi. Jotta ei ainakaan tällaisista helposti korjattavista syistä mitään menetettäisi, on Suomalaisen naisliiton keskushallitus päättänyt julkaista käytännöllisiä ohjeita vaalien valmistelua varten, nimenomaan silmälläpitäen keinoja naisedustajien lukumäärän lisäämiseksi. Allekirjoittanut otti kirjasen laatimisen henkilökohtaisella vastuullaan tehtäväkseen. Työ täytyi suorittaa hyvin hätäisesti, koska vaalit eduskunnan hajoittamisen tähden ovat jo aivan ovelta.

Kirjanen ei mitenkään pyri olemaan täydellinen vaaliasiain opas, vaan siihen on otettu ainoastaan sellaisia asioita, jotka suorastaan joutuvat vaalivalmisteluissa olevien naisten päätettäväiksi. Muuten viitataan lopussa lueteltuun kirjallisuuteen, erittäinkin vaalilakiin, joka helposti on kaikkialla saatavissa.

Tässä yhteydessä ei ole pidetty tarpeellisena perustella, mitä varten eduskuntaan olisi saatava enemmän

naisedustajia eri puolueista, vaan on lähdetty siitä edellytyksestä, että tämä on vaalitoiminnassa mukana olleille naisille ilmeikään selvää. Lopussa on kuitenkin eräitä asiaa koskevia lausuntoja.

Olisi toivottavaa, että naisjärjestöissä keskusteltaisiin niistä esityksen kohdista, jotka siihen voivat antaa aihetta, ja että tekijälle ilmoitettaisiin eriävistä mielipiteistä ja lisäkokemuksista, niin että näin saatua aineistoa tulevien vaalien edellä vasta ehkä julkaistavissa samantapaisissa ohjeissa voitaisiin ottaa huomioon.

NAISTEN OMAT VAALILIITOT. *)

Koska useasti on arveltu tehokkaimmaksi keinoksi eduskunnan naisjäsenten lukumäärän lisäämiseen naisten yhtymisen vaaleissa erityisiksi, valtiollisista puolueista erillään oleviksi ryhmiä, lienee asianmukaista ensiksi käsitellä tätä kysymystä. Se on itsessään monihaaraainen ja vaikea, mutta tässä ei ole aihetta eikä tilaa pohtia sen periaatteellista puolta ollenkaan, vaan on rajoittauduttava tutkimaan sitä, olisiko tällaisilla menettelytavoilla todennäköisesti mitään käytännöllisiä tuloksia nykyoloissa saavutettavissa.

Erilaiset
kokoomuk-
set

Naisten valtiolliset kokoomukset voidaan järjestää usealle eri pohjalle. Muuan mahdollisuus on se, että jotkut johtavat naiset luovat oman valtiollisen ja yhteiskunnallisen ohjelman, jonka ympärille he sitten koettavat koota nimenomaan naisia. Toinen mahdollisuus on se, että eri puolueita henkisesti lähempänä tai kauempana olevat naiset yhtyvät omiksi vaaliliitoiksi vaaleissa esittämättä muuta yhteistä ohjelmaa kuin naisasian, mutta valitut edustajat yhtyvät eduskunnassa muissa asioissa kukin omaan puolueeseensa. Lähellä viimeainittua on sellainen ohjelman vaalitoiminta, jossa ehdokkaat nimenomaan yksilöinä kokoavat kannatusta ja eduskunnassakin toimivat kussakin

*) Huomautettakoon, että «vaaliliitto» on saman puolueen tai muun ryhmän listojen yhteinen liitto, kun sen sijaan «valitsijayhdistys» on yhden listan takana oleva ryhmä.

asiassa sekä toisistaan että muista riippumattomina ja »villeinä», mutta tällainen suunnitelma ei sisällä mitään erityisesti naisille kuuluvaa ja Ellen Keykin suunnitteli tällaista eduskunnan suolaksi ajateltua vapaiden yhtymää sekä miesten että naisten kesken. Tarkasteltaessa näitä suunnitelmia nykyhetken valossa lienee edelläselostetuista muodoista ensimmäinen ilman muuta jätettävä syrjään, sillä se vaatisi monivuotisia, syvällisiä valmistelutöitä, ja viimeinen ei ole enää naisten oma vaaliliitto.

Saataisiinko eduskuntaan enemmän naisia valituiksi, jos naiset perustaisivat omia, puolueista crossa olevia vaaliliittoja? Rohkenen vastata tähän kysymykseen empimättä kieltävästi. Perustelujen täytyy tilan puutteessa supistua mahdollisimman harvasanaisiksi.

Mahdollisista äänestäjistä on heti erotettava vasemiston ja ruotsalaisen puolueen naiset, sillä he eivät varmastikaan koskaan tulisi tällaisiin yrityksiin mukaan. Kaikkiin vaalipiireihin olisi vaaliliittoja vaikea järjestää ja puolueiden listoille asetettaisiin joka tapauksessa myös naisehdokkaita. Äänestäjät pelkäävät erillisiä naislistoja ymmärrettävistä syistä paljon enemmän kuin puolueiden vaaliliitoissa olevia, sillä m. m. koko sanomalehdistö varoittaa niistä yksimielisesti. Vaalilaki suosii sitäpaitsi suuria puolueita, mikä suuresti vähentää erillisten vaaliliittojen menestymismahdollisuuksia. Vuoden 1924 vaalien jälkeen laskettiin sanomalehtiutisten perusteella, että niitä suomalaisten porvarillisten puolueiden listoja, joilla oli naisen nimi ensimmäisenä, äänesti koko maassa yhteensä noin 30,000 henkilöä. Jos kaikki nämä olisivat äänestäneet erillisiä vaaliliittoja kukin vaalipiirissään, olisi saatu eduskuntaan yksi nainen vähemmän kuin silloin saatiin. Voi helposti luulla, että kun eri puolueiden naisehdokkaille annetut äänet yhdistetään, saadaan edustaja valituksi, mutta niin ei ainakaan v. 1924 olisi missään käynyt. Emme kuitenkaan voi ajatellakaan, vaikka agitatiota koetettaisiin kuinka vilkastuttaa, että muuta kuin murto-osa näistä äänestäjistä jättäisi puolueensa vaaliliiton, varsinkin kun puoluelistoillakin on naisia tarjolla. Tais-telu erillisiä naislistoja vastaan saattaisi kyllä olla propa-

Menestymis-
mahdolli-
suudet

gandaksi näille vaarattomampina pidetyille puolueiden naislistoille, mutta hajaannus vaikuttaisi kuitenkin helposti sen, ettei niiltäkään tulisi valituiksi senkään vertaa naisedustajia kuin muuten. Lopulta naiset kaiken todennäköisyyden mukaan siis saisivat vielä vähemmän edustajia valituiksi ja koko kallis ja katkera taistelu olisi käyty turhaan. Voikin sanoa niille, jotka pitävät turhana varoitusta äänten menemisestä puolueilta hukkaan, että ne ainakin yhtä helposti myös menevät hukkaan naisilta.

Jos ne puolueet, joita lähellä olevat naiset pääasiassa naisten liittoutumia kannattavat, ovat yhtyneet keskenään vaaliliittoon, on asia melkoisessa määrässä toinen. Silloin voitaisiin ilman suurempaa tappion pelkoa suunnitella yhteisiä naisten ehdokaslistoja, jos siitä luultaisiin etua olevan, sillä hajoitettavaa kilpailua ei niin synny. Sen sijaan lienee vaikeata suositella eri ajatussuuntiin kuuluvien naisehdokkaiden muodostamien listojen sijoittamista jonkin yksityisen puolueen vaaliliittoon, sillä ymmärrettävää kylläkin karttavat muiden puolueiden naiset tällaisia listoja, joita äänestämällä vain voivat joutua kannattamaan vieraan puolueen miesehdokkaita.

Yhteistä valtiollista ohjelmaa vailla oleva naisten erillinen vaaliryynnistys voisi ehkä menestyä silloin, kun on henkeen ja vereen saakka puolustettava jotakin naisille niin tärkeää erikoiskysymystä, että muut kysymykset sen rinnalla jäävät syrjään ja vastakaikua asialle on laajoissa naisten piireissä odotettavissa. Mutta muuten täytyy hyvin epäillä sellaisten yritysten suotavuutta. Vaikka näin kielteisesti ajatukseen ainakin nykyoloissa suhtautuisikin, ei sen tarvitse merkitä kehoitusta naisille enempää kuin miehillekään suinpäin ajattelemta ja arvostelematta heittäytyä puolue-elämän pyörteisiin. Kieltämättä puolue-elämällä sinänsä on suuret epäkohtansa ja vaaransa, joiden seurauksena yleisesti niin meillä kuin muuallakin ja niin naisten kuin miestenkin keskuudessa tunnetaan kyllästymistä ja vastenmielisyyttä siihen. Mutta vielä ei ole keksitty muuta kansanvaltaista keinoa johtaa asioita kuin samanmielisten suuriin yhtymiin perustuva parlamentarismi. Sen pohjalla puolueissa toimittaessakin olisi kui-

tenkin jokaisen koettava säilyttää mahdollisimman paljon omaa harkintakykyä ja päätösvaltaa ja varottava sokeaan vaalikarjaan vaipumista, jotapaitsi aina tulisi muistaa isänmaan yhteisen edun olevan puolueen ja oman edun yläpuolella. Ja jatkuvasti kannattaisi myös etsiä sellaisia uusia muotoja ja menetelmiä julkisten asiain käsittelylle, että puolue-elämän huonot puolet tulevaisuudessa vähenisivät, mieluummin katoaisivat. Ehkä on naisilla tässäkin joskus jotakin omaa ja uutta annettavaa yhteiskunnalle.

NAISTEN TOIMINTA PUOLUEJÄRJESTÖISSÄ.

Tarkasteltaessa poliittisten puolueidemme päättävien, tärkeimpien toimikuntien kokoonpanoa huomaa heti, ettei niissä naisilla paljon merkitystä ole. On suuria puolueita, joiden hallituksissa ja neuvostoissa ei ole yhtään naista ja missä naisia onkin, on suhdeluku tavallisesti yksi kymmenestä tai kahdestakymmenestä. Sama on asianlaita usein piiritoimikunnissa ja paikallisissa järjestöissäkin. Kuitenkin on naisilla tiettävästi kaikissa Suomen puolueissa sääntöjen mukaan samat oikeudet kuin miehilläkin, ja koska äänioikeutettujen enemmistönä ovat naiset, voivat he helposti muodostaa puolueidenkin enemmistön. Hyvin vähän ovat siis naiset voimaansa ja valtaansa puolueissa käyttäneet, mutta onhan asiaintilaan syynä sekin, että johtavia, valtiollisen elämän alalla kokeneita naisia on suhteellisen vähän ja että miehet eivät aina ilman ikäviä taisteluja luovuta aikanaan omaksumiaan johtavia paikkoja naisille. Nimenomaan vaalivalmisteluissa joutuvat naiset kuitenkin usein vaatimattomuudestaan kärsimään, sillä miten saada esim. ehdokkaista päättävässä piiritoimikunnassa naisten pyrkimyksille kannatusta, jos siellä naisilla on heikko tai olematon edustus ja miehet sattuvat olemaan asiaa vastustavalla päällä?

Puolueiden
johto

Yksin valtiollisia vaalejakin silmälläpitäen on naisten, jos kerran puolueissa toimivat, lakkaamatta oltava valppaina silloin, kun tärkeitä toimikuntia valitaan. Ja koska nämä vaalit tavallisesti ovat ketjussa niin, että

yksi toimikunta valitsee edustajat toiseen j. n. e., on vähäisinkin kyläjohtokunta tärkeä, sillä vasta huolehtimalla koko koneiston riittävästä naisistuttamisesta voi toivoa vaikutusten ulottuvan johtavimpiin elimiin asti — ellei syystä tai toisesta naisille »hyväntahtoisesti» paikkoja luovuteta. Vuosia ennen vaaleja pitäisi nämä asiat hoitaa, niin että kaikki on valmiina kun tarvitaan. Erityisesti olisi piiritoimikuntiin saatava riittävästi kykeneviä ja tarmokkaita naisia, eikä naistenkaan kannalta ole samantekevä, millaisia mihiä niihin valitaan. Kaikki tämä on muuten omiaan lisäämään naisten vaikutusta silläkin tavoin, että yhä useammat naiset poliittisessa toiminnassa mukana ollen kehittyvät taitaviksi ja sopiviksi siihen.

Naisten
puoluejär-
jestöt

Edellä on käsitelty naisia puolueiden jäseninä yleisesti. Eri mieliä on esiintynyt siitä, missä määrin ja minkälaisin muodoin puolueiden sisäpuolella on järjestettävä naisten erillistä toimintaa, mikä siinä tapauksessa voi tapahtua omana järjestönä paikallisosastoineen taikka puolueen paikallisjärjestöjen alaosastoina. Tämän asian pohtiminen ei kuulu vaalivalmisteluja käsittelevään kirjoitukseen, mutta juuri naisten vaalitoimintaa silmälläpitäen on kuitenkin selvään sanottava, että puolueiden naisjärjestöillä, olkoonpa niiden ulkonainen organisatio millainen tahansa, on mitä merkityksellisin tehtävä vaalien edellä. Jos ehdokkaista ja niiden asettelusta on naisilla joitakin omia vaatimuksia, voi pienenkin järjestön edustaja esiintyä aivan toisella ponnella kuin muutamat yksityiset naiset, ja kuten tuonempana laajemmin esitetään, olisi näillä järjestöillä suuri merkitys jo ehdokkaita valittaessa. Kaikkein tärkein voi sitten järjestö olla viimeisten viikkojen vaali-agitation järjestäjänä, sillä ilman järjestöä ei siitäkään erityisesti naisehdokasta silmälläpitäen helposti mitään tule. Mitä useammalla paikkakunnalla siis naisten omia yhtymiä on olemassa, sitä enempi tuloksia voi vaalitoiminnasta odottaa. Niillä paikkakunnilla, missä ei vakinaista puolueen naisjärjestöä ole, pitäisi ainakin ennen vaaleja saada pystyyn tilapäinen naisten toimikunta, joka ottaisi osaa jo ehdokkaiden nimeämiseen,

mutta erityisesti suunnittelisi tehokasta »vaalikiihoitusta» silloin kun sen aika on.

Vaalitoimintaan tarvitaan yleensä aina runsaasti rahaa. Jos naisetkin koettavat tehdä jotakin erityistä oman ehdokkaansa hyväksi taikka yleensä naisten valvuttamiseksi, on heillä oma vaalikassa varsin tärkeä. Tätä varten pitäisi jo ajoissa pitkin vuosia keräillä rahaa, niin että sitä sitten on, kun tarvitaan. Mutta kohutuullista on sekini, että puolueiden yleisistä vaalikassoista lohkaistaan osia puolueiden naisjärjestöjen vapaasti käytettäväksi, niin että nämä järjestöt siten saavat omiin kassoihinsa lisää. Naisten taitavasti järjestämä agitatio työ voi olla puolueenkin kannalta katsottuna suuria tuloksia tuottavaa.

Ruotsissa on pilkallisesti sanottu, että toivottiin naisten saatuaan äänioikeuden alkavan miesten rinnalla johtaa maan asioita, mutta heistä tulikin vain »puolueiden juoksutytöjä», jotka miesten komennon mukaan ompelevat puolueille rahaa ja tekevät, mitä miehet kulloinkin määräävät. Suurin piirtein katsottuna eivät asiat meillä liene näin olleet, mutta varoituksen tämä lausuma kyllä sisältää. Vaikka naiset kuten miehetkin kaikella tavalla toimivat yhteisen puolueen parhaaksi silloin, kun siihen ovat liittyneet, eivät he kuitenkaan koskaan saisi unohtaa asemaansa ja edesvastuutaan puolueen täysvaltaisina jäseninä. Nünpä olisi varoja keräävien naisten aina säilytettävä itselleen täysi vaikutusvalta kokoomiensa varojen käyttöön.

Vaalikassa

Naiset puolueiden jäseninä

EDUSTAJAEHDOKKAIDEN MÄÄRÄÄMINEN.

Edustajaehdokkaiden lopullisen valinnan kuten listasijoittelunkin toimittavat puolueissamme yleensä vaalipiirien yhteiset piirikokoukset ja piiritoimikunnat niiden evästyksien perusteella, joita puolueen paikallisjärjestöt esittävät, ja sitäpaitsi on puolueen johtavilla elimillä usein tässä suhteessa omia toivomuksiaan. Porvarillisissa puolueissa eivät sosialidemokraattien suosimat koeäänestykset ole olleet käytännössä. Ehdokkaiden valitseminen ja sovittelu listoilta on usein omiaan

suuresti kiihdyttämään intohimoja ja silloin ovat monenlaiset juonet ja järjestelyt yleisiä, riidoista puhumatta-kaan, niin ettei lopullinen tulos aina ole niin suoraviivaisesti syntynyt, kuin puolueiden sääntöjä lukemalla voisi luulla. Kaikki tämä touhu on ikävää, mutta eivät siitä naisetkaan pääse vapautumaan, jos vaaleihin yleensä tahtovat vaikuttaa.

Kuka ni-
meää nais-
ehdokkaat?

Yleinen käytäntö lienee ollut meillä eri puolueissa se, että naisten omaksi asiaksi on jätetty naisehdokkaiden nimeäminen, jolloin joko on otettu huomioon naisjärjestöjen ehdotukset taikka piirikokousten ja toimikuntien naisjäsenten esitykset. Näissä elimissä yleensä enemmistön muodostavat miehet ovat vain ottaneet esitetyt ehdokkaat avosylin tai vastahakoisesti listoille ja vaaliliittoon. Välistä lienevät kuitenkin miehetkin antaneet neuvojaan tai ratkaisevasti päättäneet naisehdokkaista vastoin naisten omaa mieltäkin. Tietenkin miehillä on sama oikeus määrällä naisehdokkaista kuin naisilla miesehdokkaista, mutta käytännössä on naisten kannalta melkein aina parempi, että miehet eivät naisehdokkaan vaaliin sekaannu. Jos on vain yksi naisehdokas ja häntä pidetään naisten erikoisharrastusten edustajana, tuntuu luonnolliseltakin, että oma ryhmä saa päättää, kenet se täksi edustajakseen haluaa. Muu menettely olisi verrattavissa esim. siihen, että kieltolain kannattajat määräisivät, kuka tulee kieltolain vastustajien ehdokkaaksi, ja päinvastoin.

Olisi hyvin tärkeätä saada naisehdokkaille alusta alkaen mahdollisimman suuri kannatus vaalipiirin eri osissa ja siksi olisi mahdollisimman monien paikkakuntien edustajien saatava olla mukana jo ehdokkaita nimeämässä. Jos ehdokkaat valitaan sattuman kappalla tai yksipuolisesti jonkun paikkakunnan naisten mielen mukaan muita kuulematta, ei heitä kaikkialla kannateta yhtä lämpimästi kuin siinä tapauksessa, että eri paikkakuntien ja ajatussuuntien edustajilla on ollut sananvaltaa vaalissa. Tällainen voi paljon vaikuttaa myös naisehdokkaan hyväksi suoritettavan agitatioyön vilkkauteen eri paikkakunnilla ja siis hyvin ratkaisevasti vaalin lopputulokseen. Mutta jos yhteisten kokousten järjestäminen näyttää aivan mahdottomalta,

on tietysti parempi panna jotakin toimeksi vaikka kuinka pienellä joukolla kuin jättää koko homma sikseen.

Ensin on saatava selvä päätös siitä, kuinka monta naisehdokasta kussakin vaalipiirissä asetetaan. Tämä on monesti vaikea kysymys ratkaista, sillä eri paikkakuntien ja ajatussuuntien edustus saattaisi vaatia useita ehdokkaita, mutta toisaalta täytyy voimat tuloksen saavuttamiseksi keskittää. Tässä käy selvästi ilmi, miten heikot itse asiassa naisten voimat ovat, sillä useimmissa puolueissa ja vaalipiireissä ei ole juuri mitään toivoa muuta kuin yhden naisehdokkaan valituksi saamisesta siinäkin tapauksessa, että puolue valitsisi monta miesehdokasta. Kokemus on osoittanut, että ehdottomasti on paras olla asettamatta enempää ehdokkaita kuin mitä todennäköisesti voidaan toivoa saatavan valituiksi, sillä muuten äänet hajoitetaan eikä heistä kukaan »mene läpi». Tämä koskee tietysti sitä tapausta, että todella toivotaan naisedustajan tulevan valituksi, niinkuin luonnollista olisi, sillä jos naisehdokkaat ovat vain ääntenkalastajina puolueelle, sopii niitä heittää syötiksi kuinka monta tahansa. On tapahtunut, että miehet, ilmeisesti juuri pitämällä ääntenkeräämistä tärkeämpänä kuin naisedustajan valitsemista, kaikin tavoin tarjoovat ja tyrkyttävät paikkoja useille naisehdokkaille, ja joskus tällaiset tarjoukset ovat niin sokaisseet naisia, että he kiittäen ja kehuen ovat miesten jalomielisyydestä kertoneet.

Montako ehdokasta?

On siis ensiksi harkittava, kuinka monta naista voisi vaalipiiristä »mennä läpi» ottaen kaikki mahdollisuudet huomioon. Kaikkein useimmissa tapauksissa tulokseksi tulee yksi, mutta voihan väliin olla toivoa kahdestakin. Tulee kuitenkin muistaa, että vaikka sopsisikin toivoa puolueen kahdesta edustajasta yhden olevan naisen, on vielä paljon vähemmän luultavaa, että neljästä olisi kaksi naista tai kuudesta kolme. Paras on olla liikoja toivomatta, niin ei kuuseen kurkottaessaan katajaan kapsahda. Jos useampia naisehdokkaita nimetään, voidaan ne kahden tai kolmen hengen listoille asettaa suhteellisen vaarattomasti, jos he taitavasti tukevat toinen toistaan, mutta tämä järjestely ei käytännössä ole niinkään helppoa, joten turvallisinta on keskittyä yhteen

ehdokkaaseen ja vain poikkeuksellisen hyvien toiveiden vallitessa asettaa kaksi. Sosialidemokraatit ovat kyllä saaneet samasta vaalipiiristä useampiakin naisia valituiksi, mutta porvarillisissa puolueissa se on tapahtunut äärimmäisen harvoin. Naisedustajia äänestävien suhteellisesti pienen joukon äänten hajoittamisesta on sen sijaan kerta toisensa jälkeen koettu ikäviä seurauksia. On siis jyrkästi neuvottava naisia yleensä tyytymään yhteen ehdokkaaseen vaalipiiriä ja puoluetta kohti. Kun tulee erimielisyyksiä siitä, kuka tämä ainoa on, täytyy vähemmistön sitten taipua enemmistön päätöksiin, muu ei auta. Asia onkin näin äänestämällä suhteellisen helposti yhteisissä kokouksissa päätetty, mutta enemmän sovittelutaitoa vaaditaan silloin, kun eri taboilta esitetään eri ehdokkaita eikä ole mitään muuta koko vaalipiiriä yhdistävää elintä kuin piiritoimikuntien ja kokousten naisjäsenet. Panemalla suurempaa huomiota yhteiselle asialle ja solidaarisuudelle kuin erikoisharrastuksille selvittäen kuitenkin kaikkialla tyydyttävään tulokseen. Kun yhteisestä naisehdokkaasta sitten on sovittu, ei tästä päätöksestä enää missään vaiheessa saisi tinkiä, vaan vaatipa kuka tahansa uusia naisehdokkaita asetettavaksi, on nämä yritykset yksimielisesti ja jyrkästi torjuttava.

Näyttää kyllä köyhältä, kun vaaliliitossa on ehdokkaita esim. 20 miestä ja 1 nainen, mutta tietämätön on se, joka luulee tästä olevan haittaa naisten valituiksi tulemiselle. Sitten kun olot vähitellen muuttuvat, naisehdokkaita totutaan yleisemmin äänestämään ja heidän valitsemisensäkin siis varmistuu, on tietysti ehdokkaidenkin lukumäärää vastaavasti lisättävä. Loppupäämääränä on tietysti sellainen tilanne, että naisia on ehdolla suunnilleen saman verran kuin miehiäkin ja kaikkia äänestetään vain henkilön mukaan, sukupuolta ollenkaan ajattelematta, jolloin tuloksenakin on suunnilleen yhtä monen naisen kuin miehenkin vaali. Silloin ei enää erityistä naisten toimintaa naisehdokkaiden hyväksi tarvitakaan ja siihen on tietysti pyrittävä. Mutta koska niihin aikoihin pääsemme?

Ehdokkaiden
sopivaisuus

Tässä yhteydessä olisi kai jotakin mainittava myöskin asetettavien naisehdokkaiden pätevyydestä ja muista

ominaisuuksista. Tunnemme kaikki sen tarmon, millä tällaiseen luottamustehtävään suunniteltuja naisia muut naiset arvostelevat — jos miehetkin joutuisivat yhtä ankaran punnituksen alaisiksi, niin ei taitaisi heitäkään niin paljon ehdokkaiksi ja edustajiksi kelvata. Liika seulpta ja arvostelu ei ole naistenkaan kesken paikallaan, vaikka tietysti parhaat mahdolliset ehdokkaat halutaankin saada. Pääasiana lienee pidettävä sitä, että ehdokkaalla on selvä järjenjuoksu, halua ja kykyä perehtyä uusiin asioihin, jos mahdollista kokemusta kunnallisessa tai muussa julkisessa toiminnassa ynnä vilpitiön halu edistää yhteistä hyvää. Kukaan ei voi olla täydellinen alussa ja sitten kyllä työ tekijäänsä neuvoo, kunhan vain oikeat edellytykset ovat olemassa. Joissakin osissa maata on oman vaalipiirin asukas parempi ehdokas, toisaalla taas ei oman maan profetta kelpaa, vaan ehdokkaan pitää olla esim. »helsinkiläinen». Kaikissa näissä täytyy valppaasti vainuta yleinen mieliala ja tehdä niinkuin kulloinkin parasta on, jotapaitsi eri vuosina voi kokeilla erilaisilla ehdokkailla. Nimeltään ja olemukseltaan laajalti vaalipiirissä tunnettu, kansansuosion saavuttanut ehdokas voi nimellään jo määrätä vaalien tuloksen, niin että sellaisen henkilön saaminen ehdokkaaksi tietenkin on suuriarvoista yksin vaalimenestyksenkin kannalta. Mutta niidenkin, jotka eivät ole onnistuneet saamaan ehdokkaakseen juuri sitä henkilöä, jonka olisivat parhaana pitäneet, olisi kuitenkin kannatettava heidän mielestään vähemmänkin täydellistä ehdokasta, jos he yleensä naisetustajan valituksi saamiselle arvoa antavat. Huomautettakoon vielä siitä, ettei ketään saa asettaa ehdokkaaksi hänen itsensä siihen suostumatta.

EHDOKKAIDEN ASETTAMINEN LISTOILLE.

Samat puolue-elimet, jotka päättävät ehdokkaista, päättävät myöskin heidän sijoittamisestaan listoille. Ensinnäkin saa vaalilain mukaan valita kolmen, kahden tai yhden ehdokkaan listojen välillä, ja sitten on, jos kahta ensinmainittua tapaa käytetään, paljon työtä

listojen sommittelussa niitä tarkoituksia vastaamaan, joita kulloinkin tärkeimpinä pidetään. Tässä on paljon aihetta erimielisyyksiin ja paljon sijaa sellaisille järjestelyille, jotka ennakolta ohjaavat vaalien tuloksen määrättyyn suuntaan.

Yhden, kahden ja kolmen hengen listat

Pienimmät mahdollisuudet omavaltaisiin järjestelyihin tarjoavat yhden ehdokkaan listat, ja nehan ovatkin tulleet viime aikoina yhä enemmän käytäntöön. Siinä menee jokainen omalla voimallaan eduskuntaan joka menee, ei käyttämällä muita ehdokkaita »syöttinä», ja monet riidat ja keinottelut listojenlaatumiskokouksissa jäävät itsestään pois. Yhteisesti ei varsinaisesti jää ratkaistavaksi muuta kuin siitä, mitkä listat yhteiseen vaaliin liittoa hyväksytään. Useamman hengen listoja puolustetaan sillä, että puoluejohto paremmin kuin äänestäjät voi arvioida, ketkä ehdokkaat ovat edustajiksi sopivimmat, mutta toisaalta on tällainen holhous omiaan herättämään äänestäjissä paheksumista. Mitä nimenomaan naisiin tulee, lienevät he harvoin joutuneet listajärjestelyistä hyötymään, mutta monta kokemusta on siitä, että ne ovat olleet naisehdokkaille vahingoksi. On monta kertaa sattunut, että omalla listallaan vähän ääniä kerännyt miesehdokas on loistavasti syrjäyttänyt melkoista suuremman henkilökohtaisen kannatuksen saaneen naisehdokkaan. Naisehdokkaille ei juuri usein »yleisehdokkaan» paikkaa listoilla taata. Järjestelyisäkin voivat naiset helposti tällaiseen sovitteluun vähemmän tottuneina jäädä alakynteen, jotapaitsi usein on tapahtunut, että sen tai tämän syyn tähden viime hetkessä, kokousta enää koollekutsumatta ja naisia kuulematta, päätösten toimeenpanijat ovat huomanneet »aivan välttämättömäksi» muuttella listoja. Siksi olisi sekä naisten kannalta että yleisestikin syytä kaikkialla pyrkiä yhden hengen listoihin. Kun kerran kansalle on annettu äänioikeus täytyy äänestäjille antaa jotakin määräysvaltaa, eiväthän he kuitenkaan joukkona ota itse ehdokkaiden valintaan osaa.

Kysymyksen ollessa vaalilain muutoksista on tämäkin asia ollut esillä, ja perustusvaliokunta esittää v. 1928 mietinnössään, että sallittaisiin enintään kahden hengen listat. Asiaa ei eduskunta ennättänyt vielä käsitellä.

Yhden hengen listoihin ei kaikkialla ainakaan vielä päästäne, ja siksi täytyy näissä ohjeissa selvittää myös kahden ja kolmen hengen listojen vaikutuksia ja niitä muodosteltaessa huomattavia seikkoja. Se onkin erittäin tärkeää, sillä tähän kohtaan ovat naisten vaalivalmistelut usein kokemattomuudenkin tähden kompastuneet. Ensinnäkin täytyy naisten koettaa saada listat näinkin eri ehdokkaille mahdollisimman tasa-puoliset, mutta ellei sitä saada aikaan ja vaikeaa se onkin, on taisteltava naisehdokkaalle kaikin käytettävissä olevin keinoin mahdollisimman hyvä sijoitus, jolloin ei kukaan voine pitää kohtuuttomana sitä vaatimusta, että hänen tosiasiallinen kannatuksensa pääsee määräämään vaalien tuloksen. Listajärjestelyn vaikutus selvinnee parhaiten esimerkistä.

Vaalilain mukaan saavat saman vaaliliiton ehdokkaat heitä keskenään vertailtaessa äänimäärät joka listalta sen mukaan, millä sijalla he niillä ovat, niin, että ensimmäisestä sijasta tulee yksi ääni, toisesta puoli ääntä ja kolmannelta kolmasosa ääntä. Jos yhden hengen listoja käytetään, ei puolikkaita ja kolmasosia olekaan laskettavana, vaan äänimääränä on yksinkertaisesti niiden äänien lukumäärä, jotka on annettu ehdokkaan listalle tai listoille yhteensä. Mutta muuten tulee suoritettavaksi yhteenlaskuja, joissa myös näitä listojen saamien äänimäärien puolikkaita ja kolmasosia esiintyy, ja ne ovatkin itse asiassa tulokseen nähden hyvin tärkeät. Ennen kuin eri ehdokkaita vertaillaan toisiinsa, on jo koko vaaliliiton saaman yhteisen äänimäärän perusteella laskettu, kuinka monta edustajaa vaaliliitto (puolue) kaikkiaan saa.

Listajärjestelyjen vaikutukset

Olettakaamme nyt, että eräs vaaliliitto, olkoonpa vaikka A:n vaalipiirin B-puolue, asettaa yhteensä 5 ehdokasta, Matti Muikkusen, Pekka Korkkisen, Tiina Tarmokkaan, Eero Pölkkyksen ja Maria Vakavan, sekä saa vaaleissa yhteensä 15,000 ääntä, jotka oikeuttavat sen saamaan 2 edustajaa. Sommittelemme seuraavassa näille ehdokkaille erikseen yhden, kahden ja kolmen hengen ehdokaslistat sekä pidämme selvänä, että koska kukin äänestäjä ensi sijassa haluaa eduskuntaan ehdokkaan, jonka nimi listalla on ensimmäisenä, äänet näissä

kussakin kolmessa tapauksessa jakaantuvat vastaaville listoille samalla tavalla.

Ensin yhden hengen listat;

Matti Muikkunen	Pekka Korkkinen	Tiina Tarmokas
6000	2000	5000
Eero Pölkkyinen	Maria Vakava	
4500	1500	

Tulos on pitemmittä laskuitta selvä: valituiksi tulevat emiten ääniä saaneet *Matti Muikkunen* ja *Tiina Tarmokas*. Huomiota kannattaa panna siihen, että Pölkkyisen ja Tarmokkaan äänimäärät olivat hyvin lähellä toisiaan ja että naisten äänet hajaantuivat. Tarmokkaan vaali olisi nähtävästi ollut varmempi, ellei Vakavaa olisi ollut, mutta tällä kertaa ei vahinkoa tullut.

Sitten kahden hengen listojen yhdistelmä:

Matti Muikkunen	Pekka Korkkinen	Tiina Tarmokas
Pekka Korkkinen	Tiina Tarmokas	Pekka Korkkinen
6000	2000	5000
Eero Pölkkyinen	Maria Vakava	
Tiina Tarmokas	Matti Muikkunen	
4500	1500	

Laskemme, montako ääntä kullekin luetaan. Matti Muikkunen saa omalta listaltaan 6000 ja Maria Vakavan listalta 750 ääntä (puolet 1500:sta), siis yhteensä 6750 ääntä. Pekka Korkkinen saa omalta listaltaan 2000, Muikkusen listalta 3000 ja Tarmokkaan listalta 2500, siis yhteensä 7500. Tarmokas saa omalta listaltaan 5000, Korkkisen listalta 1000 ja Pölkkyisen listalta 2250, yhteensä 7250 ääntä. Pölkkyinen ja Vakava saavat omilta listoiltaan 4500 ja 1500. Tulokseksi tulee siis, että *Pekka Korkkinen* ja *Tiina Tarmokas* valitaan. Tarmokkaan vaali oli oikeudenmukainen, mutta Korkkinen on salakuljetettu Muikkusen ja Tarmokkaan äänten puolikkailla, sillä itsellähän hänellä oli hyvin pieni äänestäjäin kannatus; sekä Muikkusen että Pölkkyisen olisi pitänyt mennä läpi ennen häntä.

Viimeinen mahdollisuus on sitten kolmen hengen listojen käyttäminen. Oletamme, että samat ehdokkaat on niille ryhmitetty seuraavasti:

Matti Muikkunen	Pekka Korkkinen	Tiina Tarmokas
Pekka Korkkinen	Matti Muikkunen	Pekka Korkkinen
Eero Pölkkyinen	Tiina Tarmokas	Eero Pölkkyinen
6000	2000	5000

Eero Pölkkyinen	Maria Vakava
Maria Vakava	Pekka Korkkinen
Pekka Korkkinen	Tiina Tarmokas
4500	1500

Katsotaanpa nyt, millaiset äänimäärät ehdokkaille tulee. Matti Muikkusen nimi on omalla listalla, jolta hän saa 6000 ääntä, ja Korkkisen listalla toisena — 1000 ääntä, yhteensä siis 7000. Pekka Korkkinen saa omalta listaltaan vain 2000, mutta Muikkusen listalta 3000, Tarmokkaan listalta 2500, Pölkkyisen listalta 1500 ja Vakavan listalta 750, siis yhteensä 9750. Tarmokas saa omalta listaltaan 5000, Korkkisen listalta 666 2/3 ja Vakavan listalta 500, siis yhteensä 6166 2/3. Pölkkyinen saa omalta listaltaan 4500, Muikkusen listalta 2000 ja Tarmokkaan listalta 1666 2/3, yhteensä 8166 2/3. Vakava saa omalta listaltaan 1500 ja Pölkkyisen listalta 2250, yhteensä 3750. Valituiksi ovat siis tulleet *Pekka Korkkinen* ja *Eero Pölkkyinen*; lähinnä olisi ollut Muikkunen, ja Tarmokas jää neljännelle sijalle.

Tässä tulivat siis jotakuinkin viimeiset ensimmäisiksi ja ensimmäiset viimeisiksi, sillä molemmat äänestäjien enimmän suosimat ehdokkaat, Muikkunen ja Tarmokas, jäivät valitsematta. Eikä tällainen yhdistelmä kuitenkaan ole kaikkein pabimpia esim. naisten kannalta, sillä onhan Tarmokkaankin nimi toki kahdella listalla paitsi omaa ja Vakavakin on saanut suhteellisen hyvän toisen sijan. Tässä on naisten äänten hajaantuminen voinut vaikuttaa ratkaisevasti, sillä jos Tarmokas olisi saanut edes ne Vakavan äänet, jotka tulivat Pölkkyisen listan puolikkaina, olisi hän tullut ennen Pölkkyistä valituksi.

Edelläolevasta esimerkistä lienee kyllin hyvin selvinnyt, millaista keinottelua useamman hengen listoilla helposti voi harjoittaa. Kun sellaisia käytetään, on hyvän tuloksen saavuttamiseksi huomiota muistettava kiinnittää varsinkin seuraaviin seikkoihin.

Mille listoille
naisehdokas?

Naisehdokas on kylläkin koetettava saada niin monelle listalle kuin mahdollista. Mutta listojen lukumäärä ei vielä merkitse kaikkea, tärkeämpää on usein, mille listoille hänen nimensä tulee. Jos yllämainitussa esimerkissä Tiina Tarmokas olisi saanut sijan hyvän ääntenkerääjän Matti Muikkusen listalla toisena, olisi hänen valituksitulonsa ollut miltei varma, ja kolmannestakin sijasta olisi ollut paljon apua, mutta vähän kannatetun Pekka Korkkisen listalla oleminen oli vähäarvoista, vaikka hän olikin »yleisehdokas». Valittaessa niitä listoja, joille naisehdokas ensi sijassa koetetaan saada, on myös tarkoin huomattava paikkakuntamerkinnot, joista enemmän tuonnempana. Kaikessa tässä sovittelussa on mikäli mahdollista tutkittava sitä, millaiset listat edellisissä vaaleissa ovat eniten ääniä keränneet (senaikuisista sanomalehdistä), ja millaisella mielellä muuten arvellaan eri listoihin suhtauduttavan. Kokemus, vainu ja — häikäilemätön taistelu näissä sovitteluissa takaa-ovat voiton. Vaikeuksia lisää se, ettei valitsijayhdistyksiä aina voi pakottaa laatimaan listoja juuri sellaisiksi, miksi ne on piirikokouksissa riidetty, vaan vaihtavat esim. viime hetkessä naisehdokkaan miesehdokkaaksi, ja minkä sille sitten aina mahtaa. Vielä kerran: otettakoon yhden ehdokkaan listat käytäntöön!

Kysymys naisehdokkaan päälistan sisällyksestä on yleensä naisten itsensä ratkaistavissa, vaikka monesti vastavuoroisuus jo on tuonut sille sellaisia miesehdokkaita, joiden listoille naisehdokas puolestaan on pyydetty ja saatu. Jos valinta on vapaa, pohditaan usein kysymystä siitä, olisiko muodostettava »puhdas naislista» vai sekalista — tällä listalla toisella ja kolmannella sijalla olevat naisehdokkaat eivät kylläkään ole pääehdokkaalle haitaksi, jos ei heillä omia listoja ole. Tästä ei varmaa ohjetta voida antaa, mutta tavallisesti herättävät kuitenkin sekalistat luottamusta suuremmassa osassa valitsijakuntaa, erittäinkin jos listan mies-

ehdokkaat ovat yleisesti tunnettuja ja arvossapidettyjä henkilöitä. Ei olekaan yhdentekevä, keitä naislistan miesehdokkaat ovat, sillä missään nimessä ei naislistalla saisi edistää esim. naisten pyrintöjen vastustajien valitsemista. Varsinkin jos vaalipiirissä on useita tärkeitä väestökeskuksia, saattaa olla edullista laatia useampia sellaisia naisehdokkaan listoja, joilla hänen nimensä on ensimmäisenä, mutta toisella ja kolmannella sijalla olevat ehdokasnimet sekä paikkakuntanimitykset vaihtelevat.

Huomautettakoon vielä siitä, että jos edustaja joutuu syyssä tai toisesta jättämään edustajatoimensa, hänen varamiehenään tulee eduskuntaan se henkilö, joka hänen listaltaan sai hänen jälkeensä eniten ääniä, siis oli tavallisesti toisella sijalla sillä listalla, jolta asianomainen sai enimmät äänensä (yhden hengen listoja käyttäen se, jolla muista ehdokkaista oli lähinnä suurin äänimäärä). Jos siis naisedustaja jää eduskunnasta pois, tulee hänen tilalleen listan toinen ehdokas, niin että jos tämä mahdollisuus haluttaisiin taata naiselle, olisi sitä varten toinenkin sija listalla naisehdokkaalle varattava. Mutta tämä mahdollisuus on hyvin vähäinen ja vaikea on pyytää ketään ehdokkaaksi vain sitä silmälläpitäen. Toisaalta saattaa olla syytä koettaa saada naisehdokas toiseksi sellaisille listoille, joiden pääehdokkaat varmasti valitaan, sillä useamman kerran on sattunut, että täten on eduskuntatyön kestäessä saatu lisää naisedustajia muiden varamiehinä.

Listojen paikkakuntanimitykset ovat sellaista humpuuksia, josta olisi päästävä ja niin eduskunnan perustuslakivaliokunta edellämainitussa mietinnössään ehdottikin, perustellen tätä kantaa lyhyesti sillä, että »merkintä on antanut aiheita väärinkäsityksiin». Kuuluuhan tosiaan olevan niin, että monet äänestäjät pitävät aivan asiaankuuluvana äänestää juuri sitä listaa, jonka otsikossa on oman paikkakunnan nimi, ja väitetäänpä, että he voivat siirtyä sellaista listaa hakemaan toisen puolueenkin vaaliliitosta, jos ei sitä omasta löydy. Taitavasti käyttelemällä paikkakuntamerkitöjä voidaan samalla tavalla kuin muuten listoja tarkoituksenmukaisesti järjestelemällä vaikuttaa vaalien tuloksiin tavalla,

Edustajan
varamies

Listojen
paikkakun-
tamerkinnät

jota ei voi pitää kansanvaltaisena. Sitäpaitsi se voi johtaa tarpeettoman monien listojen järjestämiseen. Onhan kunkin ehdokkaan nimen jälkeen mainittu hänen kotipaikkansa, niin että löytäähän kukin ilmankin oman pitäjän miehen, jos hän sitä hakee.

Niinkauan kuin näitä paikkakuntamerkintöjä käytetään, on naistenkin tietysti niihin tarkkaa huomiota kiinnitettävä. Jos naisehdokas on ensi sijalla vain yhdellä listalla, tulee sen paikkakunnaksi merkitä koko vaalipiiriä tarkoittava nimitys, esim. »Varsinais-Suomi», »Turku ja maaseutu» t. m. s., niin ettei mikään osa vaalipiiriä jää ulkopuolelle. Jos päälistoja on useita, on vaalipiirikin niiden kesken paikallisesti jaettava. Ja kuten edellä viitattiin, on naisehdokasta tarjottaessa muille listoille aina muistettava katsoa paikkakuntanimityksiä, ottaen sitten huomioon edellisissä vaaleissa saadut tulokset (nähdään senaikuisista sanomalehdistä tai vaalitulastosta, josta lähemmin tuonnempana).

Listojen
tunnussanat

Voimassaolevan vaalilain mukaan saa vaalilistaan myös merkitä »tunnussanan», jonka oikeuden perustalakivaliokunta myös syyllä ehdotti poistettavaksi »koska tällaisen erityisen tunnussanan osoittaminen yleispyrintön lisäksi on tarpeeton ja sitä voidaan käyttää väärinkin». Tällaisia saa kuitenkin vielä käyttää ja naisehdokkaiden päälistoissa ne tavallisesti ovat olleet seuraavantapaiset: »Naisten lista» »Naisten oikeuksien hyväksi», »Kotien puolesta». Tuntuu siltä, että ensinmainittuunlainen tunnussana on reiluin, mutta sopiihan liikuttavampienkin tehoa kokeilla.

VALITSIJAYHDISTYSTEN PERUSTAMINEN.

Ryhmän, joka vaaleissa aikoo saada esille oman listan, tulee vaalilain mukaan perustaa n. s. valitsijayhdistys. Vaikka käytetään nimeä yhdistys, on tällaiseen yhtymään kuuluvien henkilöiden yhteys hyvin löyhä, eikä esim. yhteisiä kokouksia ole tapana pitää. Tavallisesti jokin puoluejärjestö valitsee asiamiehen, joka sitten ryhtyy keräämään vaalioikeutettujen allekirjoituksia määrättyyn asiakirjaan, mutta tähän hommaan voi ryhtyä mikä satunnainenkin henkilöryhmä tahansa.

Asiamies pyytää erityisellä kirjallisella hakemuksella vaalipiirin keskuslautakuntaa julkaisemaan yhdistyksen ehdokaslistan yhteisessä vaalilistassa. Hakemukseen oheen on liitettävä edellämainittu asiakirja, yhdistyksen perustamiskirja, jonka allekirjoittaja tulee olla vähintään 50 (tav. kerätään 60) vaalipiirissä äänioikeutettua henkilöä, sekä ehdokaslista. Kaavakkeita näitä papereita varten on vaalikanslioista saatavissa. Mainittu hakemus tulee olla keskuslautakunnalle jätettynä viimeistään 31:nenä päivänä ennen vaaleja ja asiamiehen allekirjoitus on virallisesti oikeaksi todistettava.

Samalla kertaa kuin asiamies kerää nimiä valitsijayhdistyksen perustamiskirjaan kerää hän niitä tavallisesti toiseenkin paperiin, vaikka sitä ei vielä sillä kertaa tarvitakaan. Se on yhdistyksen julkilausuma vaaliliiton perustamisesta, johon ei tarvita enempää kuin vähintään puolet perustamiskirjan allekirjoittajista. Koska kaikki listat, joille voimassaolevan vaalilain mukaan sopii jotakin menestystä toivoa, kuuluvat johonkin vaaliliittoon, tulee tämäkin asiakirja yleensä aina kysymykseen, mutta tietysti on valitsijayhdistyksen sitä ennen oltava selvillä siitä, että lista otetaan tuohon vaaliliittoon, mistä kuten edellä on mainittu juuri piirikokouksissa sovitaan. Tämä julkilausuma on jätettävä keskuslautakunnalle viimeistään 16:nä päivänä ennen vaaleja. Sitä ennen on tämä lautakunta painattanut sellaisen väliaikaisen vaalilipun, jolla kaikki vaalilistat ovat vaaliliitoiksi jakaantumatta siinä järjestyksessä, missä ne on jätetty sisään.

Puolueet kilpailevat siitä, kenen vaaliliitto tulee vaalilipun ensimmäiseksi. Edullista on listallekin päästä omissa vaaliliitossa ensi sijoille, niin että sitä sopii naistenkin havitella.

Tässä on selostettu vain eräitä tärkeimpiä vaaliliit-tojen ja valitsijayhdistysten perustamista koskevia säännöksiä. Tottumattomia asiamiehiä kehoitetaan välttämättä tarkoin tutkimaan vaalilain asiaa koskevia pykälä (18—28), sillä näissä asioissa tehdään helposti sellaisia virheitä, että vaalilista niiden perusteella joko kokonaan hyljätään tai jää vaaliliiton ulkopuolelle, mikä käytännöllisesti katsoen on jokseenkin yhtä paha.

ÄÄNESTÄJIIN KOHDISTUVA AGITATIO.

Olkoon ehdokas kuinka hyvä tahansa ja hänen sijoituksensa listoille erinomainen, ei tuloksesta ole tietoa, ellei äänestäjiä saada liikkeelle. Siksi on mitä suurinta huolta ja tarmoa pantava siihen herätystyöhön, joka suoritetaan vaalien edellisinä viikkoina. Pääasialliset agitatiomuodot ovat puheet ja esitelmät, sanomalehtikirjoitukset, lentolehtiset, kiertokirjeet sekä suusanallinen kehoittelemine.

Puheet

Aikaisemmin pantiin suuri huomio vaalien edellä tehtäviin puhujamatkoihin, joilla ehdokkaiden tuli esitellä itsensä valitsijoille mutta myös muiden puhua heidän puolestaan. Onkin ollut aikoja, jolloin tämä työ on ollut hyvin tuloksellista, kokouspaikat kun tulivat tulvilleen väkeä sekä omasta puolueesta että muistakin ja kaikkea kuunneltiin mitä suurimmalla tarkkaavaisuudella. Vähitellen on kuitenkin kansa jossakin määrin väsynyt näihin vaalisaarnoihin ja nykyään voi helpostikin sattua, että kuulijoiksi tulee vain pieni joukko ihmisiä, jotka ilmankin kannattaisivat puhujan esittämää asiaa. On senvuoksi usein pidetty koko vaalisaarnaajärjestelmää tarpeettomana erityisesti ottaen huomioon kaikki ne vaivat ja kustannukset, joita se tuottaa. Tässä on epäilemättä perääkin, eikä tätä toimintaa ole pidettävä välttämättömänä laajassa mittakaavassa harjoittaa, ellei se vaikeuksitta ole järjestettävissä. Aivan kokonaan ei sitä kuitenkaan voine heittää syrjään, sillä on kuitenkin paikkakuntia, joissa mielellään tullaan katselemaan ja kuuntelemaan ehdokasta taikka muuten ottamaan selvää, mitä agitaattorilla on sanomista. Varsinkin ehdokkaan käynti voi innostaa hänen paikkakuntalaisia kannattajiaan innokkaampaan henkilökohtaiseen agitatioon kuin muuten. On siis hyvä, mitä enempi puheitakin saadaan toimeen, ja saattaa olla niinkin, että harrastavat naiset halukkaammin tulevat naisehdokasta taikka naispuhujaa kuuntelemaan kuin miehet omiaan. Tavallisesti koetetaan puhetilaisuuksia järjestää liikekeskuksiin, mutta syrjäkylät voivat olla paljon kiitollisempia tällaiseen. Siellä kun ei puheita ja esitelmää liika runsaasti yleensä pidetä, saattaa esim.

sopivana sunnuntai-iltapäivänä jonkin talon pirtti pölähtää ihan täyteen kylän väkeä puoluerajoista piittaamatta. Jos on toiveita naisehdokkaan valituksi saamisesta, mutta se kuitenkin on täparällä, pitäisi saada erityinen matkasihteeri kulkemaan kylästä kylään hänen puolestaan puhumassa.

Toisena muotona mainittiin sanomalehtikirjoitukset. Onhan kyllä totta, että sanomalehdet ennen vaaleja ovat tulvillaan niitä koskevia kirjoituksia ja kehoituksia, mutta joukkoon olisi mahdollisimman paljon saatava sellaisiakin, joissa ensinnäkin kehoitetaan naisia yleensä äänestämään ja sitten antamaan äänensä nimenomaan naisehdokkaille.

Sanomalehdet

Lentolehtisiä on aikoinaan myös paljon harrastettu, vaikka niidenkin käyttäminen on viime aikoina vähentynyt. Lyhyt ja naseva esitys naisia koskevista kysymyksistä voi kyllä saada lukijoita ja vaikuttaa hyvää.

Lentolehdet

Viime vuosina on alettu verrattain paljon käyttää suoraan valitsijoille (osoitteet saatu puhelinluetteloista y. m. s.) osoitettuja, henkilökohtaisen kirjeen näköisiä painettuja tai monistettuja kehoituksia. Joskus on näihin liitetty ehdokkaiden kuvia t. m. s. Tällainen kehoitus voi olla varsin tepsivä varsinkin siellä, missä ihmisiä ei ole tällaisilla propagandakirjeillä kyllästytetty.

Henkilökohtaiset vetoumukset

Kun joku paikallinen järjestö oikein tehokkaasti tahtoo järjestää vaaliagitatioon, panee se toimeen järjestelmällisen suusanallisen kehoittelun. Talot ja kylät jaetaan jäsenten kesken ja kunkin velvollisuus on pitää huolta omasta alueestaan. Tämä on varmasti kaikkein parhaita työmuotoja erityisesti maalla, missä ihmiset tuntevat toisensa ja saa hyvän mahdollisuuden keskusteluihin. Ellei aina toista voikaan omaan uskoonsa käännyttää, saa hänet ehkä joka tapauksessa sille mielelle, että hän menee viivansa vetämään ja onhan sekin jokin tulos — ellei aivan ahtaassa puoluehengessä näitä asioita aja.

Kyllä muodot helposti keksitään, kun vain asiaan on harrastusta ja työntoa. Eikä se riitä, että jossakin keskustuksessa koetetaan puuhata, kaikilla rintamilla on työtä yhtäaikaa tehtävä, jotta se menestyisi.

ÄÄNESTYS.

Äänestysmenettely on sinänsä niin yksinkertainen sekä moneen kertaan koettu ja selitetty, ettei sen selostamiseen tässä liene mitään aihetta, varsinkin kun ottaa huomioon, että asia moneen kertaan ennen vaaleja päivälehdissä selvitetään.

Äänioikeutetut

Mainittakoon kuitenkin siitä, kuka valtiopäiväjärjestyksen mukaan on äänioikeutettu, nimittäin jokainen Suomen kansalainen, sekä mies että nainen, joka ennen vaalivuotta on täyttänyt neljäkolmatta vuotta. Vaalioikeutta vailla ovat kuitenkin vakinaisessa sotapalveluksessa, holhouksen alaisina, täyden köyhäinhoidon varassa, irtolaisuudesta tuomittuina ja kansalaisluohtamusta vailla olevat ynnä ne, jotka eivät kolmeen vuoteen ole olleet maassa henkikirjoissa.

Otteella äänestäminen

Vaaliotteella äänestäminen toisessa vaalipiirissä tai äänestysalueessa, missä on vaaliluettelossa, tuottaa tottumattomille usein vaikeuksia, ja siksi tässäkin siitä muutamia sana. Näiden otteiden hankkiminen on yleensä muodostettu hyvin helpoksi sillä, että kaikki puolueiden vaalikansliat niitä ilmaiseksi hankkivat, kun vain saavat valtakirjan, jota varten kaavakkeita on olemassa. Otteen saa muuten asianomaisen äänestysalueen vaalilautakunnalta. Sitten kun otteella äänestää tapahtuu se samassa vaalipiirissä aivan niinkuin muutenkin, mutta vieraassa vaalipiirissä on vaalilipun tyhjäin paikkaan jäljennettävä joku oman vaalipiirin ehdokaslista. Kaikkea tätä neuvovat auliisti m. m. ennen mainitut puolueiden vaalikansliat.

Äänestäneet

Äänestäneiden naisten lukumäärästä kannattaisi paljonkin kirjoittaa, sillä siinä on kohta, joka ei ole maamme naisille edullinen. Säännöllisesti on vaalioikeutettuja naisia ollut enemmän kuin miehiä, mutta äänestäneitä melkein aina vähemmän. Viime vaaleissa oli

vaalioikeutettuja naisia	....	875,755,	miehiä	763,109	
äänestäneitä	„	....	459,157,	„	455,214

Viime vaaleissa oli siis kuten v. 1919 naisia kylläkin enemmän äänestämässä, mutta suhteellisesti he kuitenkin vähemmän käyttivät äänioikeuttaan — naisista

äänesti 52,4 %, miehistä 59,7 %. Tässä on naisten keskuudessa vielä paljon valistustyötä kaipaava kohta.

Vaalitilastossa on mielenkiintoisia tietoja siitä, missä naiset vilkkaimmin äänioikeuttaan käyttivät. Vaalipiireistä oli ensi sijalla Hämeen läänin eteläinen, jossa muuten miehetkin suhteellisesti innokkaimmin kävivät äänestämässä. Vaasan läänin eteläisessä ja pohjoisessa vaalipiirissä äänestivät naiset suhteellisesti vilkkaammin kuin miehet varsinkin ruotsinkielisissä kunnissa — omiainen ilmiö kun ottaa huomioon senkin, ettei ruotsalaisella puolueella ollut siellä ainoata naisehdokastakaan.

VAALIEN TULOSTEN LASKEMINEN.

Vaikka vaalien tulosten laskeminen ei enää kuulu vaalivalmistuksiin, lienee tässä kuitenkin asianmukaista sitä lyhyesti selostaa, varsinkin kun vaalilain sanonta tässä kohden on jossakin määrin vaikeatajuinen. Mukavin asia on muistaa vain käytännöllisenä laskumenetelmänä.

Ennakolta on määrätty, kuinka monta edustajaa kustakin vaalipiiristä valitaan (viimeksi asetuksessa 10. XII. 1926). Miten nämä jakaantuvat eri vaaliliittojen kesken, se määrätään niin, että kunkin liiton ensimmäinen ehdokas saa vertausluvukseen sille annettujen vaalilippujen lukumäärän, toinen puolet siitä, kolmas kolmannenosan, neljäs neljännesosan j. n. e., ja näin eri vaaliliitoista saatujen lukujen keskinäinen järjestys määrää, mistä liitoista ehdokkaat valitaan (d'Hondtin laki). Lasku tapahtuu siis esim. seuraavasti, jos oletetaan, että vaalipiiristä valitaan kaikkiaan 8 edustajaa ja että A-puolueen vaaliliitto on saanut 20,000 ääntä, B-puolueen 16,000 ja C-puolueen 5,200 ääntä.

A-puolue.

- ¹⁾20,000 (1)
³⁾10,000 (1/2)
⁵⁾6,666 (1/3)
⁸⁾5,000 (1/4)
 4,000 (1/5)

B-puolue.

- ²⁾16,000 (1)
⁴⁾8,000 (1/2)
⁶⁾5,333 (1/3)
 4,000 (1/4)

C-puolue.

- ⁷⁾5,200 (1)
 2,600 (1/2)

Valituiksi tulivat siis kunkin puolueen ehdokkaat siinä järjestyksessä kuin vertauslukujen edellä olevat numerot osoittavat; nimittäin A-puolueesta 4, B-puolueesta 3 ja C-puolueesta 1; lähinnä olisi ollut joko A- tai B-puolueen edustaja arvan nojalla, sillä molemmilla seuraavilla oli sama vertausluku 4,000.

Kun näin on saatu selville, kuinka monta edustajaa kustakin puolueesta tulee, on määrättävä, ketkä vaaliliiton ehdokkaista siihen arvoon pääsevät. Tämä lasku on jo tullut selitetyksi listasijoittelun yhteydessä — äänen laskuhan on aivan samanlainen, listat vain käsitellään kokonaisuuksina vaaliliittojen asemasta. Lopullisesti tulee kunkin edustajan vertausluvuksi ei muihin saman puolueen ehdokkaihin vertailtaessa saavutettu äänimäärä, vaan edelläesitelty, vaaliliiton kaikkien vaalilippujen yhteissumman perusteella määrätty vertausluku siinä järjestyksessä, kuin edellämainitut henkilökohtaiset äänimäärät osoittivat.

Vuoden 1906 vaalilaissa omaksuttu suhteellisen vaalitavan muoto vaalipiirijakoineen on meillä, kuten ennen jo on tullut mainituksi, suurille puolueille kohtuuttomadullinen, ja erityisesti on pienen ryhmän, jonka kannattajat asuvat ympäri maata, vaikeata saada edustajia lainkaan valituksi. Muutoksia on usein ehdotettu, mutta suuret puolueet ovat tehneet ne tyhjiksi perustellen kantaansa sillä, ettei olisi houkuteltavakaan monien pienten puolueiden perustamista, koska se on kypsymättömyyden merkki ja parlamentarismiin toteuttamisessa hankalaa. Huomautettiin jo siitä, että yksin tämä seikka tekee erityisten naisten vaaliliittojen menestymisen meillä vaalitekniikan kannalta jotenkin mahdottomaksi.

MISSÄ VAALIPIIREISSÄ KANNATTAAN TYÖ PARHAITEN?

Voimakkaan toiminnan keskittämiseksi niille paikkakunnille, joilla inhimillisesti katsoen sillä on suurimmat menestymisen mahdollisuudet, on syytä tutkia edellisten

vaalien tilastoa. Vaalitulasto julkaistaan XXIX sarjana Suomen Virallista Tilastoa aina vaaleja seuraavana vuonna, ja sen saa tilata Valtion julkaisuvarastosta. Tosin ei tähän tilastoon sisälly tietoja eri listoille annetuista äänistä taikka eri ehdokkaiden henkilökohtaisesta kannatuksesta, mikä naisehdokkaiden menestymismahdollisuuksia tutkittaessa olisi erityisen mielenkiintoista. Mutta siinä on m. m. kunnittain tilasto siitä, miten paljon kukin puolue on siinä ääniä saanut, ja sen mukaan on hyvä suunnitella vaalitoimintaa, niin että kussakin puolueessa voimaperäinen agitatio naisehdokkaiden hyväksi tehdään siellä, missä puolueella ennestään on enimmän kannattajia. Eri asi on tietenkin se, että itse puolueen kannalta sairaat voivat tarvita enemmän parannusta kuin terveet.

Tutkittaessa tältä kannalta vaalitulastoa vuoden 1927 vaaleista voi tehdä m. m. seuraavat havainnot. Tarkemmat tiedot on saatavissa ennenmainitusta tilastosta, ja puolueiden voimasuhteita eri paikoin maata valaistaan v:lta 1924 havainnollisesti myös äskettäin valmistuneessa Suomen kartastossa, sen viimeisellä lehdellä.

Alkaaksemme suurimmasta puolueesta, *sosialidemokraattisesta*, mainittakoon, että se saa lukumäärältään enimmät äänensä Uudenmaan läänin sekä Hämeen l. pohjoisesta ja Turun ja Porin l. pohjoisesta vaalipiiristä. Suhteellisesti se on voimakkain Hämeen läänin pohjoisessa. Tämän puolueen kannattajista oli kaupunkilaisia vain 15,2 %.

Maalaisliitto saa tietenkin useimmat äänensä maaseudulta, vain 0,8 äänestäjistä on kaupunkilaisia. Tämä puolue saa useimmat äänestäjensä Viipurin l. itäisestä (parhaat kunnat Sortavalan mlk., Parikkala ja Ruokolahti), Oulun l. eteläisestä (parhaat kunnat Nivala, Ylivieska ja Sotkamo) sekä Viipurin l. läntisestä (parhaat kunnat Lapvesi, Vehkalahti ja Säkkijärvi) vaalipiireistä. Jos maalaisliiton listoille vain asetettaisiin enemmän naisehdokkaita ja niitä edes jossain määrin myös äänestettäisiin, nousisi naisedustajiemme lukumäärä helposti, sillä 10:ssä vaalipiirissä sai puolue viimeinkin vähintään kolme edustajaa valituksi.

Kansallisen kokoomuspuolueen kannattajista on melkoinen osa, 24,3 % kaupunkilaisia. Tästä syystä kannattaa agitatsioonitoiminnassa kiinnittää suurinta huomiota kaupunkipaikkoihin. Kokoomuspuolueen parhaat vaalipiirit ovat Viipurin I. läntinen (useimmat äänestäjät Viipurin kaupungissa ja maalaiskunnassa sekä Uudellakirkolla), Uudenmaan läänin (useimmat äänestäjät Helsingin kaupungissa, Orimattilassa ja Iitissä) ja Turun-Porin I. pohjoisessa (useimmat äänestäjät Turun ja Rauman kaupungeissa sekä Tyrvällä) vaalipiireissä. Puolueella on suurimmat toiveet naisedustajain valitsemisesta Uudenmaan I., Turun-Porin I. pohjoisesta ja Viipurin I. läntisestä vaalipiireistä, joista viimein valittiin 4 edustajaa, jotapaitsi luulisi olevan hyvät mahdollisuudet saada naisedustaja myös niiden kolmen joukkoon, jotka ellei muutoksia tapahdu, valitaan Turun-Porin I. eteläisestä. Hämeen I. eteläisestä ja Viipurin I. itäisestä vaalipiiristä — siitä puhumatta, että kahdesta ehdokkaasta toinen sopisi olla nainen eikä naisen valitseminen ainoanaakaan ole mahdotonta.

Ruotsalaisen kansanpuolueen kannatus on keskittynyt muutamiin harvoihin vaalipiireihin, jonka vuoksi naisten valituiksi saaminen näyttäisi verrattain helpolta. Mutta ruotsalaisten naisten harrastus asiaan on heikko siitä päättäen, ettei viimein ollut koko maassa yhtä useampaa ehdokastakaan.

Kommunistien valta-alueet ovat Uudenmaan läänin, Kuopion I. läntinen ja Oulun I. pohjoinen vaalipiiri.

Kansallisen edistyspuolueen saamat äänet vähenivät v. 1927 vaaleissa kuten tunnettua hyvin huomattavasti. Suurin kannatus oli puolueella tällöin Uudenmaan läänin (parhaat kunnat Helsingin kaupunki, Orimattila ja Iitti), Viipurin I. läntisessä (parhaat kunnat Lemi, Viipurin kaupunki ja Savitaipale) ja Turun-Porin I. eteläisessä (parhaat kunnat Turun kaupunki, Röntämäki ja Halikko) vaalipiirissä. Puolueen äänestäjistä oli kaupunkilaisia 27,5 %. Puolueessa on sen pienuuden tähden vaikea saada naisedustajia valituksi, sillä viime vaaleissa valittiin siitä vain kahdessa vaalipiirissä 2 edustajaa, muissa vähemmän.

ERI VALTIOPÄIVILLE VALITTUJEN NAISEDUSTAJIEN LUKUMÄÄRÄ.

	1907	1908	1909	1910	1911	1913	1916	1917	1919	1922	1924	1927
Sosialidemokr. puol.	9	13	12	11	9	13	17	10	10	11	12	9
Suom. puolue ja koomuspuolue	6	6	4	1	1	2	2	3	4	1	4	2
Nuors. puolue ja edistyspuolue	2	2	1	2	1	2	2	3	1	1	1	1
Maalaisliitto	1	1	—	—	—	—	—	1	1	—	—	1
Ruots. kansanpuolue	1	1	4	3	3	4	3	1	1	1	—	1
Kommunistinen puol.										6	—	3
Yhteensä	19	25	21	17	14	21	24	18	17	20	17	17
Niistä porv. puol.	10	12	9	6	5	8	7	8	7	3	5	5

KIRJALLISUUTTA.

Suomen Suuriruhtinaanmaan valtiopäiväjärjestys ja vaalilaki 30 p:ltä heinäkuuta 1906 on ilmestynyt Otavan asetuskokoelmassa n:o 16 ja maksaa 1 mk. F. Grönvallin selityksillä varustettuna on sama julkaistu Yrjö Weilin kustannuksella ja tämä laitos on nykyään saatavissa 3 markalla. Vaalilaki on sellaisenaan vielä voimassa, paitsi pykälä 13 ja 16 (koskevat valitusta vaalihuettelosta), jotka on muutettu lailla 22 p. heinäk. 1918. Valtiopäiväjärjestys on uudistettu lailla 13 p. tammik. 1928 (Suomen asetuskokoelma 1928 n:o 7). Koska useimmat käytännöllistä vaalitoimintaa koskevat määräykset sisältyvät vaalilakiin, voi ensiksimmäintuja, v. 1906 julkaistuja kirjoja vielä käyttää.

Valtiopäiväjärjestys ja vaalilaki nykyään voimassa olevassa muodossaan sisältävät *R. Hermansonin* teokseen *Suomen valtiosääntö pääpiirteittäin* (W. S. Oy. 30: —, sid. 40: —), jota muutenkin suositellaan kaikille asianharrastajille.

Vaalitilasto on joka vaalien jälkeen julkaistu ja se sisältyy viralliseen tilastoon sen XXIX sarjana. Viimeinen tilasto on siis vuoden 1927 vaaleista (n:o 13) ja maksaa 20 mk. Sitä saa tilata suoraan tai kirjakauppojen kautta Valtion julkaisuvarastosta.

ERÄITÄ LAUSUNTOJA NAISEDUSTAJIEN MERKITYKSESTÄ.

Minulla on tässä tarve — etten sanoisi velvollisuus — kantaa todistus siitä suuresta osuudesta, mikä Suomen naisilla on ollut myöskin Suomen eduskunnan työhön. Ei ole niin, niinkuin täällä on sanottu, että heitä ei siellä tarvita. Heitä ei ole ollut siellä paljon, mutta he ovat kunnialla ja menestyksellä täyttäneet sen tehtävän, mitä erityisesti heille on kansaneduskunnassa kuulunut. On sellaisia kysymyksiä, joita miehet eivät voi asiantuntijoina sillä tavalla käsitellä kuin naiset julkisessa elämässä. On sellaisia asioita, joissa tarvitaan ei ainoastaan järjen ja harkinnan, vaan myöskin sydämen asiantuntijoita, ja monet kysymykset kansaneduskunnassa, jotka ovat koskeneet perhettä ja koteja ja lapsia ja raittiutta ja sairaita ja köyhiä, olisivat tulleet pinnallisesti ja epätäydellisesti käsitellyiksi, jolleivät naiset olisi panneet työhön sitä pa-

nosta, mikä heidän erikoisen lahjansa mukaan on pantavana ollut. Ja meillä on parlamenttimme vaiheissa useita todistuksia siitä, mitenkä naiset ovat kaikella kunnialla heille kuuluvan tehtävänsä suorittaneet paremmin kuin, miehet, naiset eri puolueissa.

Paavo Virkkunen (kirkolliskokouksessa v. 1928).

Sitäkö varten naisäänioikeuden puolesta on taisteltu, että naiset äänestäisivät miehiä eduskuntaa? Ei suinkaan. Eivätkö naiset enää ollenkaan muista, että aatteen ajajat naisten äänioikeuden saavuttamisella toivoivat valoisamman tien aukenevan ihmisyydellisemmälle suunnalle lainsäädännössä ylimalkaan? He toivoivat, että naiset henkisen äidillisyyden vaistolla tekisivät kaikkensa sekä valitsijoina että valittuina palvellakseen eduskunnankin kautta kaikkien unhotettujen, turvattomien ja vääryyttä kärsivien oikeutta ja etua. Ja tässä toivossa he edellyttivät, että naiset valitsisivat riittävän lukuisasti omankin sukupuolensa jäseniä eduskuntaan. Lucina Hagman (1923).

Käsitykseni naisesta valtioelämässä on se, että me emme saa olla miesten apinoita, niin että sanoisimme »jaa» kaikkeen mitä miehet sanovat, vaan että meidän tulee koettaa tuoda mukanaamme kodin ihanteita valtioelämään. Samoin kuin meidän tulee katsoa, että kokoushuoneeseen saadaan raitista ilmaa (puustavallisesti), tulee meidän myös pitää silmämme auki kaikellaisten vaarallisten käsitystapojen suhteen ja sanoa suoraan ja julkisesti, jos esiintyy jotain, joka oikeudenturtoamme loukkaa. Varsinkin tulee meidän katsoa, ettei taktillisia näkökohtia aseteta ensi sijaan, vaan että isänmaan etu aina on puolue-etua korkeammalla.

Naisedustajan tulee myös pitää huolta siitä, ettei kotia ja kasvatusta sekä lapsia ja siveyttä koskevia kysymyksiä pidetä »pikkuseikkoina». Siihen on suuri kiusaus miehillä, jotka aina ovat tottuneet pitämään valtiollisia ja taloudellisia asioita »suurina kysymyksinä», muita »toisarvoisina». Tässä kohden on meillä naisilla miesten kanssa monta ottelua, mutta se kehittää meitä itseämme, ehkäpä myös miehiä. Hilda Käkikoski (1909).

Hinta 3 mk.